

Навроцька І. М.,

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ВИДІЛЕННЯ ОМОНІМІВ В МЕЖАХ ПОЛІСЕМАНТИЧНОГО СЛОВА (НА ПРИКЛАДІ ІМЕННИКА COUNTER)

У статті робиться спроба вирішення лексичної неоднозначності англійських іменників методом дистрибутивно-компонентного аналізу (на прикладі іменника counter).

Ключові слова: семантична структура слова, омонімія, полісемія, морфосинтаксична сполучуваність, дистрибутивна модель.

The article suggests lexical disambiguation of the English nouns via using the method of distributional-componential analysis (with the noun "counter" as an example).

Key words: semantic structure of a word, homonymy, polysemy, morpho-syntactic combinability, distributional model.

Проблема співвідношення полісемії та омонімії, що належить до однієї з найскладніших і найактуальніших у семасіології сьогодення, зумовлена суперечливою природою семантичних зв'язків і мовних законів і є особливо актуальною для оптимізації лексикографічного опису.

В сучасній лінгвістиці проводиться ціла низка вартих уваги досліджень, у яких питання багатозначності й неоднозначності вирішуються різноманітними методами та прийомами. Наприклад, І. С. Савченко пояснює розмежування полісемії та гомогенної омонімії через призму функціонально-семантичного підходу. Частина дослідників, зокрема, М. Д. Капатрук, В. В. Левицький, М. П. Муравицька, вдаються до психолінгвістичних експериментів задля вирішення проблеми неоднозначності. Подібним вивченням семантичної структури слова – шляхом асоціативного експерименту – займалися О. С. Виноградова, О. Р. Лурія, А. А. Брудний, В. Г. Гак та ін. ще у 70-х рр. 20-го ст. Д. М. Новиков пропонує когнітивно-семантичний критерій на основі виведення спільного інваріантного значення, а Л. П. Солдатова – інформаційно-кореляційний критерій розмежування повних омонімів і полісемів. Очевидним є те, що сьогодні когнітивним і психолінгвістичним стратегіям вирішення проблем семасіології відводиться дещо перебільшена роль, хоча результати подібних наукових розвідок подекуди приголомшливі. Однак варто пам'ятати, що ключові правила систематизації різних лексико-семантичних категорій залишаються більш-менш сталими, змінюється лише підхід щодо їхньої інтерпретації. Тому у нашому дослідженні ми, передусім, намагалися поєднати традиційні лінгвістичні методи для розв'язання іменникової неоднозначності.

Вивчення механізму семантичної варіативності є не менш актуальним для оптимізації системи електронної обробки тексту. Для ідентифікації лексичного значення тут використовується кілька “зафіксованих значень”, роль контексту зводиться до мінімуму, що вкотре вказує на недосконалість механізмів перекладу. Саме в галузі комп’ютерної лінгвістики виникає чи не найбільша потреба у реструктуризації полісемантичних та точнішої репрезентації омонімічних слів.

У нашій статті ми поділяємо доцільність методу дистрибутивно-компонентного аналізу, використаного Р. І. Болтянською для доведення омонімії в системі англійського дієслова. На наш погляд, така комплексна методика допоможе співставити та переосмислити полісемію й омонімію в системі англійського іменника. Великий вплив на перебіг дослідження цих двох онтологічно пов’язаних явищ, їх глибше розуміння та чітке розмежування матиме те, з якої точки зору розглядатиметься природа слова та його значення, тобто чи буде останнє об’єктивним, чи суб’єктивним феноменом.

Логічно припустити, що слово являє собою комплексну сутність з притаманною їй матеріально вираженою формою, за якою криється зміст, що є сукупністю історично нашарованих компонентів значення та є носієм загальних категоріальних ознак, які виявляються у співставленні даного слова з іншими. Нові відношення між планом вираження та планом змісту виникають в результаті мовного розвитку внаслідок дії екстра– чи інтралінгвістичних чинників. Однак єдиного погляду стосовно того, що є значенням слова, дотепер не існує. Ми погоджуємося з думкою О. О. Леонтьєва, який вважає, що “семантична структура слова утворює мікрокосм, в якому відображена система людських знань, чи, принаймні, якась частина цих знань” [9, с. 3]. Значення слова традиційно вважається константним, “словниковим”, тобто статичним у синхронному зрізі. О. О. Леонтьєв, навпаки, характеризує значення, в першу чергу, як “психологічний феномен”, “динамічну єдність”, “ієрархію процесів, а не сукупність статичних об’єктів” [9, с. 8].

Виникає запитання, від чого потрібно відштовхуватися у дослідженні системи значення слова, що є пріоритетнішим – його семантична чи синтаксична сторона. Е. М. Меднікова вважає, що для того, щоб з’ясувати, що є первинним: система значень ізольованого слова чи його контекстна обумовленість, необхідно чітко розрізняти співвідношення цього слова по лінії асоціативного зв’язку (парадигматично) чи лінійно (синтагматично) [6, с. 47]. Проте зовсім не йдеться про порушення діалектичної єдності синтагматики й парадигматики у слові, що було б неправильно з методологічної точки зору, але про визначення напрямку ідентифікації значення – від слова в синтагмі до його лексико-семантичного варіанту. Враховуючи, що “слово в мовленні є членом певної структури, по-

будованої за синтаксичними правилами даної мови” і що “кожен клас слів характеризується своїми типами морфосинтаксичної сполучуваності” [6, с. 89], тобто наборами дистрибутивних моделей, можна стверджувати про вирішальну роль синтаксису на початковому етапі розмежування полісемії й омонімії. Залежність полісемії та омонімії від контексту трактується по-різному. Ряд мовознавців: С. Д. Кацнельсон, І. Г. Ольшанський, М. П. Кочерган, І. М. Кобзева, вважають оточення слова вирішальним для його семантики. В. В. Виноградов, Т. П. Ломтев, Г. В. Колшанський схильні наділяти автономністю систему значень слова та вказують на керівну роль цієї системи для визначення контексту. І. К. Архипов говорить про “замкнуте коло”, в якому “значення слова зумовлене контекстом, а тому потрапляє воно в цей контекст через його значення в цьому контексті” [2, с. 85 – 86].

Існує також поняття зв’язаного значення та лексичної солідарності слів, в основі яких лежать синтагматичні пресупозиції. Оскільки, як зазначає В. М. Телія, “у мові існують універсальні смисли, які виражаються для різних слів іншими лексичними засобами”, то зберігається пряма залежність між ключовими словами, “словами-параметрами”, та їх “аргументами” [10, с. 46]. Очевидно, що омонімічний чи полісемічний лексико-семантичний варіант (ЛСВ) може займати одну з цих позицій. Семантика опорного найменування і його здатність актуалізувати ті чи інші конотативні ознаки у комплексі регламентують вибір їх партнерів по сполучуваності [10, с. 52]. Л. О. Новиков підкреслює, що “семантичний аналіз лексики, який спирається на дистрибутивну специфіку, дозволяє встановити залежність між типом лексико-семантичної категорії (полісемією, омонімією, конверсією, синонімією, антонімією та ін.) і характером “текстової поведінки” її одиниць та визначити найважливіші діагностичні контексти одиниць кожної лексико-семантичної категорії” [7, с. 550]. Полісемію учений пов’язує з мовною вмотивованістю (смісловим зв’язком і суміжністю) зовні схожих ЛСВ [7, с. 553]. ЛСВ полісемантичного слова можуть виступати як в сильній позиції, коли протиставляються їх зміст і коли вирішальну роль відіграє контекст у реалізації лише однієї семіми (конкретного значення слова), так і в слабкій, де їх відмінності нейтралізуються [7, с. 546 – 547]. Для омонімії такі відношення виявляють формальну схожість, але принципова відмінність полягає у семантичній незв’язаності, невмотивованості ЛСВ. Л. О. Новиков вважає, що “оскільки лексичні омоніми семантично ізольовані одне від одного, їх текстова доповнюваність і диз’юнкція в лексичній системі проявляються як взаємовиключні”, тоді як для полісемії характерною є “ослаблена (у всякому разі для значної кількості випадків), не взаємовиключна диз’юнкція” [7, с. 553].

Доводиться визнати, що лексико-синтаксична сполучуваність висту-

пає своєрідним індикатором, який вказує на грань між полісемічним та омонімічним ЛСВ. Специфіка сполучуваності полягає в тому, що одне значення може реалізуватися в різних моделях, так само, як і різні значення – в одній моделі [6, с. 93], але самої моделі, як пише Е. М. Меднікова, без урахування лексичної наповнюваності, не достатньо. Дослідниця вважає, що тут не обійтися без додаткової дистрибуції – взаємного відношення двох чи більше варіантів однієї і тієї ж одиниці мови, яке визначається тим, що кожен із них відтворюється в такій сукупності контекстів, в якій не відтворюється решта варіантів [6, с. 99]. Для нас це твердження є надзвичайно важливим, оскільки воно проливає світло на вирішення проблеми неоднозначності іменників, адже “зіставлення наборів моделей сполучуваності в межах одного слова дозволяє підтвердити омонімію” [6, с. 102]. На думку Е. М. Меднікової, додаткова дистрибуція в межах певної моделі сполучуваності дає можливість розмежувати різні значення одного слова й встановити, наскільки релевантною буде їх взаємозаміна, при цьому різні значення одного слова розглядаються як окремі сутності, як “аловаріанти інваріанту”. На практиці, як правило, значення ідентифікується за допомогою мінімального або, якщо його не достатньо – розширеного контексту [6, с. 105].

Комплексна методика нейтралізації неоднозначності передбачає застосування методу компонентного аналізу у поєднанні з дистрибутивним. Дистрибутивне моделювання добре зарекомендувало себе у лексикографії, на чому наголошує І. В. Арнольд [1, с. 41]. Встановлення граматичної сполучуваності окремих класів слів визначає потенції їх лексичного наповнення й варіювання. Згідно з І. В. Арнольд під час компонентного аналізу слово розкладається на його складові, які найчастіше називають “семами” [1, с. 50]. Досить часто виникає необхідність подальшого розкладу цієї найменшої неподільної одиниці смислу на ще дрібніші компоненти. Семи виконують різні функції. Так, категоріальна сема є узагальнюючою, визначає належність до певної частини мови, архисема співвідносить слово з певним лексико-семантичним полем, диференційна конкретизує значення, потенційна виявляється тільки за певних, часто виняткових умов. Іноді ще виділяють градуальну сему, яка є показником міри виявлення певної ознаки (відтінку значення). Це лише один бік структуризації лексичного значення. Слід також враховувати той факт, що, будучи одиницею мови, слово є носієм інтенціонального значення, а в мовленні набуває екстенціонального значення, яке, у свою чергу, може розділятися на узуальне (загальноприйняте), а також okazionale (виняткове) або ж контекстне (як результат нерегулярної сполучуваності) [6, с. 135].

Розглянемо основні параметри іменника як частини мови. Значення субстанції є категоріальним для нього. Іменник здебільшого виконує роль суб'єкта або об'єкта. Серед елементів, які керуються іменни-

ком, найчастіше виступають атрибутивні означення [11]. Спираючись на ядерні, ад'юнктивні й предикативні зв'язки іменника як категорії, для конкретного іменника можна виділити індивідуальний набір сполучуваності, виявити спільні чи відмінні моделі, порівнюючи різні ЛСВ [12, с. 60 – 67]. Застосовуючи метод дистрибутивно-компонентного аналізу, простежимо, як можна виявити схильність певних ЛСВ (в системі англійського іменника на прикладі *counter n*) до омонімізації для надання їм статусу окремого омоніма.

Перейдемо до безпосереднього аналізу. Для проведення дистрибутивного аналізу ми скористалися визначеннями класів і підкласів слів, поданих М. Я. Блохом та Р. І. Болтянською [3; 4]. На наш погляд, дистрибутивну формулу для кожного ЛСВ будь-якого іменника можна вивести на основі категоріальних сем 1 – 3, та доповнити моделями сполучуваності, лексична наповнюваність яких буде вирішальною для розрізнення полісемії та омонімії:

1. Клас слів: N – все, що може виступати як суб'єкт.

2. Підклас слів:

N_p – proper N_p – common
 N_A – animate “*form of existence*” N_A – inanimate
 N_C – concrete N_E – abstract
 N_H – human “*personal quality*” N_H – non-human
 N_{count} – countable “*quantitative structure*” $N_{uncount}$ – uncountable

3. Підклас (за типом предметності): (а) предмет; (б) речовина (с) поняття/термін; (д) дія; (е) стан; (ф) властивість/якість.

Візьмемо слово *counter n*, кількість значень якого варіюється залежно від словника, в якому воно подається. Так, наприклад у Longman Dictionary of Contemporary English подано 8 значень полісемічного слова *counter n* [13, с. 356 – 357], у Merriam Webster's Dictionary – 3 омоніми *counter n* (один з яких має 3 значення, другий – 1, а третій – 6) [14], Oxford Advanced Learner's Dictionary – полісемічне *counter n* з 5-ма значеннями [15]. Об'єднання ЛСВ, які належать до різних галузей термінології і позначають неоднакові референти, очевидно, пояснюється з точки зору радіальної полісемії. Етимологія *counter n* 1 – [f. AF *cont(e)our*, OF *(e)oir*, f. med. L *computatorium*] [COD]; *counter n* 2 [f. F *contre*: counter – pref. in ME *countre* – f. OF f. L *contra* against, in return].

Спираючись на Merriam Webster's Dictionary і Новий великий англоросійський словник Ю. Д. Апресяна та інші словники, наводимо орієнтовну, можливо дещо нетрадиційну модель *counter n*, яку ми синтезували, визначивши для кожного ЛСВ його семантичну формулу (СФ):

counter n

n 1. хто-небудь або що-небудь, хто/що рахує, використовується для рахунку, “equipment that counts/ used for counting”:

а) *тех.* лічильник ($N_P N_A N_C N_H N_{count}$) / а

б) прилавок, стійка ($N_P N_A N_C N_H N_{count}$) / а

в) каса ($N_P N_A N_C N_H N_{count}$) / а

з) фішка; мітка в грі ($N_P N_A N_C N_H N_{count}$) / а

д) гравець у блекджек (*який вираховує виграшні комбінації в картах*),

шахрай

($N_P N_A N_C N_H N_{count}$) / с

е) *іст.* боргова в'язниця ($N_P N_A N_C N_H N_{count}$) / а

n 2. що-небудь протилежне: “way to oppose”; “a reply to a criticism or argument”:

2. 1. а) супротив, відсіч, контрудар; зустрічний удар; ($N_P N_A N_E N_H N_{count}$) / d

б) вісімка (*ковзанярська фігура*) ($N_P N_A N_E N_H N_{count}$) / cd

в) відбиття удару, парирування (*у фехтуванні*) ($N_P N_A N_E N_H N_{count}$) / cd

з) зустрічний (перехресний) удар; контрудар (*в боксі, карате тощо*) ($N_P N_A N_E N_H N_{count}$) / cd

2. 2. поняття, пов'язані з протилежною побудовою чого-н.:

а) *мор.* кормовий підзор ($N_P N_A N_C N_H N_{count}$) / ac

б) задник (*у взутті*) [*abbr. of counterfort*] ($N_P N_A N_C N_H N_{count}$) / ac

в) холка, загривок (*у коня*) ($N_P N_A N_C N_H N_{count}$) / ac

з) *друж.* пропуск ($N_P N_A N_C N_H N_{count}$) / ac

Аналіз структури лексичного значення counter *n 1* і *n 2* показує, що семантичні формули ЛСВ в межах кожного з цих двох слів не завжди збігаються. ЛСВ counter *n 1*: а), б), в), з) мають спільну диференційну сему, тобто виступають як полісемічні. Порівнюємо речення, в яких вживаються counter *n 1* а) і *n 1* д):

Most call them “card counters” or simply “counters”, skillful blackjack players whose razor-keen memories can calculate the chances of a jack or queen popping up after several decks of cards have been played [17, с. 8].

Just before each Geiger counter click we see a flash of light from the illuminated electron [13].

ЛСВ “шахрай” можна виділити як омонім, визначивши для нього додаткову дистрибуцію з унікальним лексичним наповненням і підтвердити перехід від позначення предмету до номінації особи, тобто на новий рівень абстракції. Між ЛСВ “лічильник” і “шахрай” спостерігатиметься явище “взаємовиключної диз’юнкції”, про яку ми вже згадували [7, с. 553].

ЛСВ “боргова в’язниця” також не відповідає спільній диференційній семі “equipment that counts”, можливо, через те, що він втратив зв’язок з цією семою в силу історичних причин. ЛСВ “пропуск” не вмотивований відносно диференційної семі “a way to oppose”, тобто може бути потенційним омонімом. Омонімічність ЛСВ 2.2. а), 2.2. б) і 2.2. в) не доводиться через семантичну формулу, тому потрібно порівняти їх дистрибутив-

ні моделі, щоб виявити додаткову диференційну дистрибуцію, подекуди розширюючи контекст.

Слід звернути увагу, що Concise Oxford Dictionary of Current English [COD] виділяє аж 5 омонімів counter *n*: 1а) + 1б); 2.1.в); 2.2.б); 2.2.в); [див. с. 8], а також 1 абрєвіатуру – counter *n* – до counter rocking turn. Такий розподіл ЛСВ, на наш погляд, є найбільш логічним. У Новому великому англо-російському словникові Ю. Д. Апресяна подано абрєвіатуру counter до counter-lode *n* – “рудна жила” [8]. Тільки Merriam Webster’s Dictionary відокремлює слово зі значенням “прилад, що рахує”. Відібравши речення з Британського національного корпусу, тлумачних словників та енциклопедій і з’ясували, що counter *n* найчастіше вживається лише у деяких значеннях, які реалізуються у поданих нижче дистрибутивних моделях.

Примітка. Робочі символи: N – іменник або займенник (конкретизуючий або одиничний), а N’ – (типовий іменник у кластері), N^(ing) – герундій; A – прикметник; V – особове дієслово, V⁼ – інфінітив; Ving – Participle I, Ven – Participle II; D – прислівник; p – займенник; prp – прийменник; S – головне або підрядне речення (підмет + присудок), C – прикметник, утворений шляхом словоскладання; ◇ фразеологічне вживання. Враховуючи те, що при загальній моделі сполучуваності реалізується, зазвичай, найбільш абстрактне значення, виявити семантичні відмінності в середині нього можна шляхом додаткової дистрибуції. Дистрибутивні формули окремих ЛСВ слова counter *n* такі:

1. а) N + N’: *Geiger counter, calorie counter, step counter, zero counter, program counter, a scintillation counter*; N + Ving + prp: *a counter consisting of sth*;

N + N’ + S: *the Geiger counter (sb actually used)*; N’ + S: *a counter (whose output is capable of displaying sth)*; A + N + N’: *synchronous/asynchronous event counters*; D + Ven + N: *cleverly designed counters*; Ving + Ving + like + N + N’: *ticking and clicking like a geiger counter*; A + C + N: *digital high-speed counter*;

V⁼ + N: *to reset the counter*; N + Ven + prp + N + prp + prp + p + N: *sth. received by the counter up to its capacity*.

1. з) prp + N: *at the counter, behind the counter, against the counter, beside the counter, from the counter*; N + N’: *baby counter, bar counter, check-out counter, coffee counter, ticket counter*; C + N + N’: *all-night snack counter*; V / V⁼ + prp + N: *came up to the counter, lean on/over the counter, to pay cash across the counter, placed sth on the counter, rummaged under the counter, served behind the counter*; S + prp + N: *(sb is) behind the counter, (sth is) on the counter*; V⁼ + N + prp + N: *to leave the note on the counter*; A + prp + N або Ven + prp + N: ◇ *available over the counter*, ◇ *available under the counter*, ◇ *bought over the counter*; V + prp + N + N’: *decided on a sales counter (for a new store)*.

1. *д) A + N a sophisticated counter; ◇ fast counter; N's + N + V⁼ the counter's right to play.*

2.1. *а) N + prp + N a counter to sth; N + prp + N + N a counter to terrorist attacks; N + prp + A + N a counter to the countless concentration, N + be + S the counter was (that...); A + N + prp + p + N: an effective counter to that sort (of view), prp + p + S + no + N: to which (sb had) no counter.*

2.1. *з) V⁼ + prp + N_(ing) + A + N to succeed in preventing an immediate, effective counter.*

2.2. *а) S + Ven + prp + N (ships are) built without a counter; б) A + N + N': the thermoplastic heel counter.*

Вибіркове дослідження морфосинтаксичної іменникової сполучуваності counter *n* виявило, що окремі значення цього слова мають як факкультативні, так і специфічні моделі сполучуваності, які заповнюються лексично по-різному. На основі цих моделей можна пояснити виділення COD 5-ти омонімів counter *n* [16].

Підбиваючи підсумки, хотілося б наголосити, що труднощі, які виникають при розмежуванні значень полісемічного слова, в більшості випадків пояснюються дифузністю семантичної структури цього слова, в межах якої внутрішні зв'язки не є абсолютними й константними (про що свідчать роботи окремих мовознавців, наприклад, Р. О. Будагова, Б. Фостера), внаслідок чого окремі ЛСВ можуть виявитися ієрархічно рівноправними й часто належати до різних лексико-семантичних категорій і галузей термінології. Звичайно, перспективне виділення омонімів потребуватиме надалі ретельного порівняльного аналізу, перш за все, англословних лексикографічних джерел.

Література:

1. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике [Текст]: учеб. пос. – М.: Высш. шк., 1991. – 140 с. – ISBN 5-06-001499-1.
2. Архипов И. К. Человеческий фактор в языке [Текст]: учеб.-метод. пос. [Материалы к спецкурсу]. – СПб, 2001. – 110 с.
3. Блох М. Я. Теоретическая грамматика английского языка [Текст]: Учебник. Для студентов филол. фак. ун-тов и фак. англ. яз. педвузов. – М.: Высш. школа, 1983. – 383 с.
4. Болтянская Р. И. Разграничение полисемии и омонимии в системе английского глагола [Текст]: дис. ... канд. филол. наук / Болтянская Регина Израилевна. – К.: [б. в.], 1983. – 213 с.
5. Гак В. Г. К проблеме семантической синтагматики [Текст] / Проблемы структурной лингвистики 1971. – М., 1972. – С. 373.
6. Медникова Э. М. Значения слова и методы его описания [Текст]: учеб. пос. на матер. совр. англ. яз. / Медникова Эсфирь Максимовна. – М.: Высш. шк., 1974. – 202 с. – (Б-ка филолога).
7. Новиков Л. А. Избранные труды в 2-х томах [Текст] / Новиков Лев Алек-

сеевич. – Т. 1: Проблемы языкового значения. – М.: Изд-во РУДН, 2001. – 627 с.: ил. – ISBN 5-209-01397-9.

8. Новый большой англо-русский словарь под общим руководством акад. Ю. Д. Апресяна (онлайн версия). [Электронный ресурс]: <http://www.classes.ru/dictionary-english-russian-Apresyan-term-19185.htm>.

9. Семантическая структура слова. Психолингвистические исследования. [Текст] ИЯ АН СРСР / Отв. ред. А. А. Леонтьев. – М.: Наука, 1971. – 216 с.

10. Телия В. Н. Типы языковых значений: Связанное значение слова в языке [Текст] / Телия Вероника Николаевна. – Матер. АН СССР. ИЯ. – М.: Наука, 1981. – 269 с.

11. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса [Текст] / [пер. с фр. И. М. Богуславского и др.]; редкол.: Г. В. Степанов (пред.) и др.; Вступ. ст. и общ. ред. В. Г. Гака. – М.: Прогресс, 1988. – 656 с. – (Языковеды мира).

12. Частотный словарь сочетаемости современного английского языка [Текст] / [Волкова Н. О., Гинзбург Р. З., Перебийнос В. И., Санкин А. А., Хидекель С. С.]. – Ч. 1: Принципы составления словаря. Методические указания по работе над словарем. – М.: М-во высш. и ср. спец. образования СССР. МГПИ-ИЯ им. М. Тореца. ИЯ им. А. А. Потебни АН УССР, 1971. – 76 с.

13. Longman Dictionary of Contemporary English / [director Della Summers]. – New ed. p. cm.: Pearson Education. 2003. – ISBN 1-405-80673-7. – 1950 p.

14. Merriam Webster's Collegiate Dictionary [Электронный ресурс]. Eleventh Edition, 2006. – (Encyclopaedia Britannica 2008 Ready Reference). – Электрон. дані і прогр. – 1 електрон, опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги: Pentium-III ; 512 Mb RAM ; Windows 2000 SP4 / XP / Vista.

15. Oxford Advanced Learner's Dictionary. [Электронный ресурс]: Oxford University Press, 2005. http://www.oup.com/oald-bin/web_getald7index1a.pl.

16. The Concise Oxford Dictionary of Current English. Fifth Edition, 1974. – 1558 p. – ISBN: 0198611072 / 0-19-861107-2.

17. Vol. 74 ; No 16: The Ledger [Текст]. – Lakeland, Florida. December 22, 1979. – 52 p.